

De posthistorische gebeurtenissen in de Levant

(D. Scheper; uit: Perfinpost nr. 33, mei 1995)

De naam 'Levant' (letterlijk: het Oosten) wordt gebruikt voor het gebied rond de Middellandse Zee dat rond 1900 behoorde tot het machtige Ottomaanse Rijk. Op zijn hoogtepunt omvatte dit rijk uitgestrekte gebieden in Europa, Azië en Afrika. Denk hierbij aan (delen van) het huidige Albanië, Roemenië, Griekenland, Hongarije, voormalig Joegoslavië, Turkije, Palestina, Libanon, Egypte, Tunis en Algiers.

De hoofdstad van dit rijk was Constantinopel, voorheen bekend als Byzantium en sedert 1922 als Istanboel. In 1914 had Constantinopel al meer dan 1 miljoen inwoners.

Rond 1700 werd de post in dit gebied verzorgd door koeriers, die op ongeregelde tijden deze gevaarlijke taak vervulden. Vaak werden zij beroofd of gedood door guerrilla's of door plunderende Ottomaanse troepen.

Door de toenemende macht van de Oostenrijkse en Russische keizers (tsaren) moet de Ottomaanse keizer (sultan) steeds meer gebieden prijsgeven. Ook moet hij vreemde postdiensten toestaan op Ottomaans grondgebied. Tot deze concessies werd de Sultan gedwongen via vredesvoorwaarden na diverse verloren veldslagen.

Na de vrede van Passarowitz in 1721 wordt een vaste koeriersdienst gestart tussen Wenen en de Oostenrijkse ambassade in Constantinopel en tussen de Russische ambassade in Constantinopel en St. Petersburg.

Binnen de grenzen van het Ottomaanse rijk worden de koeriers begeleid door het Turkse keurkorps van de Janitsaren.

Reeds in 1729 heeft vooral de Oostenrijkse koeriersdienst zich ontwikkeld tot een openbare postdienst, die tevens post vervoerde van Britse en Hollandse kooplieden in Constantinopel.

Steeds meer landen vestigen hun eigen postdiensten op Ottomaans grondgebied. Aanleiding zijn de toenemende handel en de slechte organisatie van de Ottomaanse postdienst. In 1748 vervoeren de koeriers jaarlijks 10.000 brieven van en naar Constantinopel.

Ook het postverkeer over zee krijgt steeds meer betekenis. Pioniers op dit terrein zijn tweeparticuliere Oostenrijkse ondernemingen.

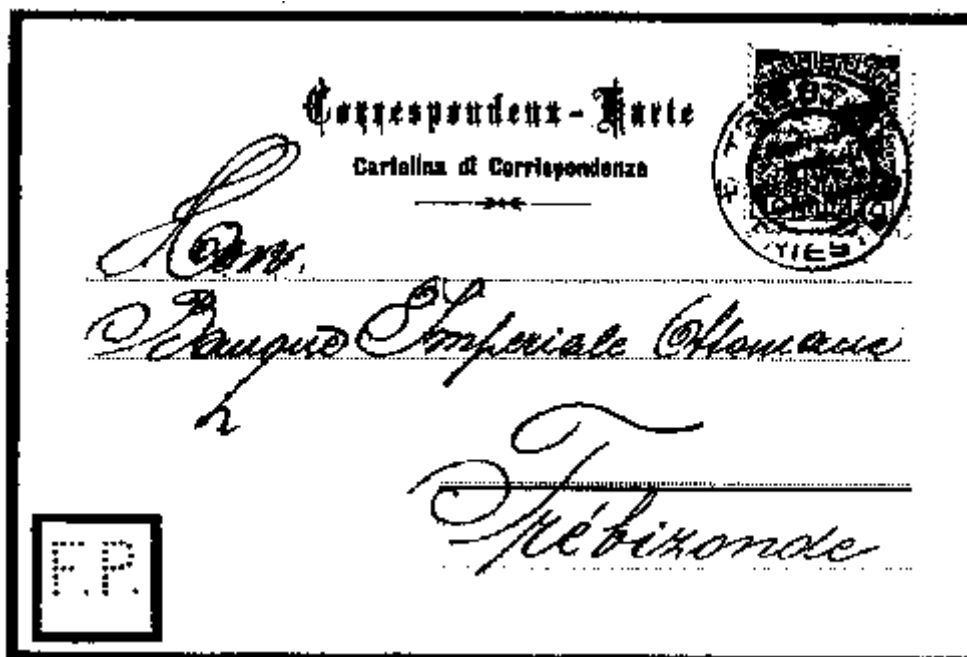
Het Donau Dampf-Schiff Gesellschaft (D.D.S.G.) begint in 1834 met postdiensten tussen Triest, Constantinopel en Smyrna en tussen de havens aan de beneden Donau en Bulgarije. Daartoe vestigt de DDSG postagentschappen in een aantal Ottomaanse havens.

Vanaf 1837 zorgen de stoomraderboten van de Oostenrijkse Lloyd voor het vervoer van personen en post op de lijn Triest - Constantinopel - Alexandrië. Daarbij krijgt de Lloyd toestemming om officieel op te treden namens de Oostenrijkse Post en wordt personeel van de Lloyd benoemd tot postbeambte.

Dit leidde tot nog meer Oostenrijkse postkantoren en -agentschappen in de Levant. In 1860 zijn er reeds 120 Oostenrijkse kantoren (zowel consulaire als van Lloyd en DDSG) waaronder in Alexandrië, Jeruzalem, Varna, Odessa, Samsun en Trebizonde (beide zijn Turkse havens aan de Zwarte Zee), Salonica, Smyrna en Constantinopel.

De meeste concurrentie komt van de Franse stoombootmaatschappij Messageries Nationales uit Marseille. De Britse schepen concentreren zich vnl. op de lijn naar Egypte, als de poort naar het verre Oosten.

Reeds eerder viel de naam van Triest. Deze destijds op Oostenrijks gebied gelegen handelsplaats ontwikkelde zich tot een belangrijke doorvoerhaven voor post en handelswaar uit het Europese achterland.



Afbeelding 1

Afbeelding 1 toont een postkaart van de firma Francesco Parisi uit Triest naar de Turkse havenplaats Trebizonde aan de Zwarte Zee. Interessant is ook dat we deze perfin F.P. kunnen aantreffen in zegels van Oostenrijk (tot 1919) en Italië en (vanaf 1947) ook met de opdruk AMG/FTT = Allied Military Government/Free Triest Territory (zieafb. 2.).



Afbeelding 2

Het recht op vestiging en handhaving van postkantoren wordt tussen Turkije en de begunstigde landen ('favoured nations') in verdragen vastgelegd. Voor Rusland in 1783, Oostenrijk in 1784, Frankrijk in 1812, Engeland in 1832, Griekenland in 1834, Duitsland en Egypte in 1870 en voor Italië in 1873.

Al snel hebben de goed georganiseerde 'vreemde' postdiensten het monopolie op buitenlandse correspondentie. De door Turkije gemiste revenuen zijn aanzienlijk: 500.000 Britse ponden per jaar!

Rond 1870 is de Turkse post zover georganiseerd dat de noodzaak voor het bestaan van de 'vreemde' postkantoren ontbreekt. De Sultan wenst daarom deze kantoren te sluiten.

De begunstigde landen blijven zich echter beroepen op de oorspronkelijke postverdragen en weigeren hun medewerking.

Bij de vestiging van de Wereldpostunie (U.P.U.) pleit Turkije - een van de initiatiefnemers - voor sluiting van de vreemde' postkantoren in het gehele Ottomaanse rijk. Zonder resultaat.

Ook volgt in 1874 een petitie van Ottomaanse vertegenwoordigers in Londen, Berlijn, Parijs, Rome, St. Petersburg en Wenen aan de diverse regeringen. Sommige landen zijn bereid zich terug te trekken als de andere landen dat ook doen. Maar niemand wil de eerste zijn.

In 1875 verklaart de Conferentie van Bern zich onbevoegd een uitspraak te doen over de door Turkije geponeerde stelling dat de organisatie van de nationale post een interne aangelegenheid is.

Turkije riskeert echter geen oorlog met de begunstigde landen. De handelsbetrekkingen zijn daarvoor te belangrijk. Diplomatieke onderhandelingen leiden er tenslotte toe dat Egypte en Griekenland hun postdiensten op Ottomaans gebied in 1881 beëindigen en dat de Italiaanse kantoren in Constantinopel, Beyrout en Smyrna in 1883 worden gesloten.

In 1880 kiest de Sultan voor aanstelling van de Britse deskundige Mr. J.F. Scudamore, in een poging om de Turkse postdienst te laten concurreren met de vreemde postdiensten. Onder diens leiding ontstaat een internationale postdienst in het handelscentrum van Constantinopel. Deze dienst organiseert het postverkeer met Europa via een express-stoombootverbinding met Varna in Bulgarije (in die tijd het vertrekpunt van de Trans-Europa-spoorweg). Het postvervoer via de gebruikelijke scheepvaartlijnen van en naar Marseille, Brindisi en Triest worden zo vermeden. '

Bij het gereedkomen in 1888 van de spoorwegverbinding tussen het Turkse spoorwegnet en dat van Europa, geeft de Sultan instructies geen postzakken te vervoeren voor de Levant-kantoren. Onder grote politieke druk van de Europese landen vervalt deze maatregel.

In 1895 doet de Sultan een nieuwe poging de Levant-kantoren te sluiten. Op beschuldiging van 'oproerige activiteiten' worden de Duitse, Engelse en Franse postbeambten in Constantinopel gevangen gezet. Protest van de betrokken regeringen leidt echter al snel tot hun vrijlating.

Een klein succesje behaalt de Sultan tegen Roemenië. Roemenië behoort niet tot de zgn. begunstigde landen maar probeert in 1896 een postkantoor te openen aan boord van een Roemeens schip in de haven van Constantinopel. Door een inval van de Turkse politie wordt deze poging in de kiem gesmoord.

In 1901 komt de spoorweg gereed die de haven Salonica verbindt met Serajewo en het Europese achterland. De vestiging van een nieuw Levant-postkantoor in Salonica is voor de Sultan opnieuw reden om in te grijpen. Bij aankomst van de treinen worden de postzakken voor de Levant-kantoren onder militair escorte naar een Turks postkantoor gebracht. De van de Levant-kantoren afkomstige post wordt op het station in beslag genomen.

Tegelijk eist de Sultan van de ambassadeurs in Constantinopel dat de Levant-kantoren worden gesloten. De ambassadeurs verklaren zich in de kwestie onbevoegd en retourneren de brief van de Sultan.

Ondertussen wordt het Levant-postverkeer van en naar de Turkse grens voortgezet op de 'oude' manier: door speciale koeriers.

Het Turkse embargo duurt slechts enkele weken. Geconfronteerd met Europese vergeldingsmaatregelen verklaart de Sultan het incident te betreuren en beveelt hij dat de Levant-kantoren niet meer in hun werk mogen worden belemmerd.

Om met de vreemde postdiensten te kunnen concurreren, besluit Turkije in 1901 een speciale serie postzegels uit te geven voor buitenlandse correspondentie. Bij aanbidding van de post met deze zegels in een Turks postkantoor krijgt de afzender een schriftelijke garantie voor aangetekende verzending. Op deze wijze wil Turkije bewijzen dat de organisatie van het postverkeer is verbeterd.

In 1906 gaat Turkije nog een stap verder met de uitgifte van postzegels met opdruk van het Turkse teken 'B' (B~hie = korting). Bij aanschaf van deze zegels, alleen geldig voor buitenlandse post, krijgt men 20% korting op de frankeerwaarde (afb. 3.).



afbeelding 3



kortingteken

In mei 1908 is er opnieuw sprake van een incident. De beslissing van de Italiaanse regering om hun postkantoren in het Ottomaanse rijk te heropenen (mei 1908), stuit op tegenwerking van Turkije. Grote politieke druk, gevolgd door een dreigende demonstratie van de Italiaanse marine, leidt al snel tot medewerking.

Tijdens de Turks-Italiaanse oorlog (1911-1912) waren deze kantoren echter gesloten.

Situatie in Constantinopel in 1909

In 1909 is de Turkse postdienst gereorganiseerd door Belgische beambten. Niettemin functioneren er begin 1909 in het Ottomaanse rijk nog 103 buitenlandse postkantoren: 37 van Oostenrijk, 24 van Frankrijk, 20 van Rusland, 8 van Duitsland, 5 van Engeland en 9 van Italië.

De hoofdkantoren zijn gevestigd in Galata, het 'Europese' handelscentrum van Constantinopel. Met uitzondering van de Russische postdienst, die in handen is van een stoomvaartmaatschappij, staan de kantoren onder direct toezicht van de postadministraties van de betrokken landen. Ze zijn dagelijks geopend van 8.00 tot 18.00 uur voor elke postale dienstverlening. Er wordt geen onderscheid gemaakt in de nationaliteit van de aanbieder. De kantoren worden bemand door Europese beambten en de postzakken naar alle delen van de wereld gaan op geen enkel moment door de handen van Turkse autoriteiten.

Behalve door het Duitse postkantoor, worden er in Constantinopel geen brieven bezorgd. De geadresseerden moeten er om komen vragen. Soms, bij goede klanten, wordt de post op eigen initiatief van de postbeambten bezorgd. Een fooi is daarbij niet ongebruikelijk. Als extra service heeft het Oostenrijkse postkantoor postbussen in de belangrijkste hotels.

Voor het postverkeer in de Levant zit Constantinopel als een spin in het web. Daar vandaan zorgt men voor distributie naar alle postkantoren in de Levant en naar alle delen van de wereld.

De tarieven voor brieven zijn: 1 piaster per 20 gram en 30 para voor elke 20 gram (of deel daarvan) meer, 20 para voor postkaarten en 10 para per 50 gram drukwerk.

Bij het begin van de Eerste Wereldoorlog in 1914 blijft de Sultan eerst neutraal. Wel maakt hij van de gelegenheid gebruik om binnen het Ottomaanse rijk orde op (post)zaken te stellen.

Hij beveelt dat alle Levant-kantoren op 30-9-1914 moeten worden gesloten. Hoewel deze eenzijdige actie in strijd is met de oude postverdragen, komt er dit keer geen werkelijk verzet. De begunstigde landen hopen, elk voor zich, hierdoor te bevorderen dat de Sultan hun kant zal kiezen in het vervolg van de oorlog. Deze laat zijn voorkeur heel slim in het midden. Zodra de postkantoren echter zijn verlaten, sluit de Sultan zich aan bij Duitsland en Oostenrijk. Een posthistorisch hoofdstuk is afgesloten.

De heropening van een aantal Levant-kantoren is van korte duur. Bij het verdrag van Lausanne in 1923 worden ze voorgoed gesloten.

Bij de verdeling van gebieden aan het eind van de oorlog blijft van het eens zo machtige Ottomaanse rijk alleen het huidige Turkije over.

De perfins uit de Levant-periode vinden we zowel in Levant-zegels van Duitsland, Engeland, Frankrijk, Italië, Oostenrijk en Rusland als in zegels van het Ottomaanse rijk. Een aantal van deze perfins zien we vanaf 1923 ook in zegels van de republiek Turkije.

De stap van het Ottomaanse rijk naar de Turkse republiek vinden we terug in een firmaperforatie van de Keizerlijke Ottomaanse Bank: de Banque Imperiale Ottomane. Deze gebruikte tot 1923 de perfin BIO en daarna de perfin B 0. De verschillende perfins komen echter van dezelfde perforator, waarvan de pennen van de letter I (Imperiale = Keizerlijke) zijn verwijderd (afb.4.)



afbeelding 4

Tot zover dit artikel over de achtergronden van de Levant-zegels.

Als enthousiast verzamelaar van de perfins van Turkije en de Levant wil ik graag proberen uw vragen over dit artikel of over in uw bezit zijnde zegels of brieven te beantwoorden.

D. Scheper, Leidschendam.